

Transkribering av avsnitt 7 av podden Upp på bordet

Maria Nordström:

Den 6 september 2023 drabbades Sverige för första gången av afrikansk svinpest. Smittan hittades i ett prov från ett dött vildsvin utanför Fagersta i Västmanland. Det här är en sjukdom som drabbar vildsvin och tamgrisar och som är mycket smittsam. Men hur är det att leva i ett område där den här sjukdomen har upptäckts och hur är det att arbetamed smittbekämpningen? Det ska vi bland annat prata om i det här avsnittet av Upp på bordet.

Välkomna till Upp på bordet, en podd om svensklivsmedelsförsörjning från Jordbruksverket. Jag som pratar heter Maria Nordström och i det här avsnittet handlar det om afrikansk svinpest. Jag har med mig två gäster. Välkommen hit Anna Cedervall! Du är Jordbruksverkets stabschef.

Anna Cedervall:

Stämmer. Tack så mycket Maria!

Maria Nordström:

Och välkommen säger jag också till Katharina Gielen. Du är smittskyddschefer på Jordbruksverket.

Katharina Gielen:

Ja. Tack.

Maria Nordström:

Vi ska göra två avsnitt av den här podden som handlar om afrikansk svinpest. I det här avsnittet ska vi gå tillbaka lite i tiden. Vår kollega Jessica Hagård, hon tar oss med tillbaka till Fagersta i september 2023 när arbetet med smittbekämpningen och krisorganisationen ganska nyss hade startat.

Jessica Hagård:

Det är september i Fagersta och det är fortfarande varmt i luften.

Sen några veckor tillbaka har Jordbruksverket lagt en restriktionszon över hela Fagersta kommun. Det kallas för den smittade zonen. Den sträcker sig också över Norbergs kommun och delar av flera andra kommuner.

Den återbrukscentral varifrån smittan av afrikansk svinpest tros ha spridits, den är stängd för allmänheten. Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt har påbörjat sitt arbete att bekämpa viruset eftersom det skulle kunna få svåra konsekvenser för den svenska grisproduktionen och den svenska livsmedels exporten om den här smittan spreds.

Jag träffar Helena Sixtensdotter som är insatsledare på Jordbruksverkets operativa ledningscentral i Fagersta. Det är härifrån det praktiska arbetet på plats leds. Helenas arbete började redan helgen efter att det första fallet av afrikansk svinpest upptäcktes.

Helena, nu är vi ute och går på en anlagd väg för det är bara på anlagda vägarman får gå i Fagersta just nu.

Helena Sixtensdotter:

Ja, det stämmer. Det har att göra med att vi vill ju inte att vildsvinen ska flytta sig från där de är så vi vill ju ha så lite störningar som möjligt ute i skogen och då bedömer vi att risken att vi stör dem är väldigt liten om vi rör oss på anlagd väg.

Jessica Hagård:

Ja. Det är lite speciellt när man går här och tittar ut över skogen här och vet att nej, man får faktiskt inte röra sig där.

Helena Sixtensdotter:

Nej, men det har vi inte riktigt varit med om i Sverige tidigare. Vi har ju vår allemansrätt så det känns ju som en ovanlig situation måste jag säga.

Jessica Hagård:

Ja. Hur tycker du att det har funkade här nu då? Nu har det varit igång, när jag pratar med dig du nu, sen vad ska man säga, sedan någon vecka tillbaka? Hur har det funkade hittills?

Helena Sixtensdotter:

Nej, men jag är fortfarande helt mållös över hur bra allt har fungerat. Alla gör ju verkligen det de ska i exakt den tiden när de ska göra det. Så jag hade faktiskt inte kunnat önska mig ett bättre förlopp så här långt.

Jessica Hagård:

Och från tidigare erfarenheter du har med dig. Hur tycker du att det har funkade då? Du har ju som sagt både från fågelinfluensa och mjältbrand, erfarenheter från det.

Helena Sixtensdotter:

Ja men som sagt, det här är ju verkligen en ny situation så det går ju inte riktigt att jämföra alla tidigare insatser. De har ju också fungerat på sitt sätt. Men här är det ju så mycket nya saker som vi måste ta hänsyn till. Så jag kan inte säga annat än att alla som har varit inblandade, de gör ett fantastiskt jobb och framför allt jägarna. Vilka klippor!

Jessica Hagård:

Jag sätter mig i bilen och åker ut till det jaktlag som för dagen samlats för att leta efter kadaver. Den här dagen är ett 30- 40-tal jägare på plats. De står i sina jaktkläder och alla lyssnar intensivt på de instruktioner som gäller under och efter sökandet.

En av jägarna, Seppo Piirhonen, berättar att det är ett hårt arbete att söka igenom den snåriga terrängen.

Seppo Piirhonen:

Ja, man går ju hela dagen i tät skog och man är, Man är färdig när man kommer hem. Då är det gubbvila som gäller.

Jessica Hagård:

Har du hittat några vildsvin?

Seppo Piirhonen:

Nej, tack och lov.

Jessica Hagård:

Vad är det som ändå gör att du gör detta trots att det är ganska tufft?

Seppo Piirhonen:

Ja, vad gör man för att rädda jakten och allt och alla som vill hålla på med det här? Då får man hjälpa till, så är det bara.

Jessica Hagård:

Hur känns det att den här sjukdomen har kommit just hit till Fagersta?

Seppo Piirhonen:

Att det är för jäkligt alltså, hemskt.

Jessica Hagård:

Kommer du att fortsätta vara med här tills den här jakten ...?

Seppo Piirhonen:

Så länge min hjälp behövs kommer jag att vara med. Och det kan jag nog prata för fler än bara mig.

Jessica Hagård:

Hur mycket äter du när du kommer hem efter att ha gått en hel dag i skogen?

Seppo Piirhonen:

Ja, så mycket jag orkar och ändå så går jag ner i vikt. Har gått ner fyra kilo under de här dagarna.

Jessica Hagård:

Det är bra för hälsan i alla fall.

Seppo Piirhonen:

Ja, det kan man ju säga. Man får kondition.

Jessica Hagård:

Ja, nu har jägarna hunnit ut i skogen här och innan dess fick de en kortare säkerhetsgenomgång, en utbildning. Vad är det de får lära sig?

Isabelle Tallberg:

Ja, de får lära sig grundhygien, hur man ska tänka, att man till exempel när man går ut i skogen så tar man på sig stövlar som man använder bara i skogen och när man kommer tillbaka därifrån så ska de rengöras ordentligt med borste för att få bort allt material och sen desinficera. Man ställer dem på ett särskilt ställe, hoppar i sina rena skor och åker hem. Och djurmässigt, om man har med sig sin hund och har den bara sprungit i skogen och man inte har stött på någonting så ska man tvätta av tassarna riktigt ordentligt och sen får den hoppa in och torka. Man kan spraya lite Virkon för säkerhets skull. Det är inte irriterande på det viset.

Men har man stött på något eller att man har gått i trakter där man ser att grisarna har legat. Då ska man också tvätta hundens utrustning för de går och släpar selar och linor i backen och då ska det tvättas på 60 grader och torkas ordentligt. Och samma gäller ju kläderna för jägarna. Om de stöter på någonting så ska det tvättas ordentligt. Är man torr och ren och bara gått i skogen så gäller det bara normalt hygientänk.

Jessica Hagård:

Det är mycket för jägarna att tänka på, att det krävs ändå att de är ganska noggranna.

Isabelle Tallberg:

Verkligen, men de är så motiverade. De vill få sin skog ren och kunna fortsätta med sitt arbete. För de är ju viltvårdare, faktiskt inte bara jägare. Det är väl kanske den där lilla vinsten där ibland, att man får jaga. Men de är jättenoga och jätteintresserade och de samarbetar enormt bra över gränserna. De är helt fantastiska.

Jessica Hagård:

Hur beroende är vi på Jordbruksverket av att människor kommer och vill hjälpa till?

Isabelle Tallberg:

Ja, det är A och O. Utan de här människorna så hade vi inte klarat det. Vem skulle vi ha kallat in att gå och leta kadaver och så? Det hade inte, jag kan inte se att vi hade kunnat hyra in de här tjänsterna på något vis än på det här sättet. De är motiverade för att de har skog och mark här. Det är ett jättestort område och det är 100 000 hektar det handlar om och man ska täcka in överallt.

Jessica Hagård:

Det berättade Isabelle Tallberg som är biträdande insatsledare på den operativa ledningscentralen.

Samtidigt som jägarna beger sig ut på dagens sök så åker jag tillbaka och ner till Lidl-butiken nära Fagerstakommuns kommunhus för att höra hur Fagerstaborna tänker om hur den afrikanska svinpesten påverkar dem.

Kvinna:

Man märker ju av att det är här, det gör man.

Jessica Hagård:

Hur märker du det?

Kvinna:

Det pratas mycket. Gubben är företagare så han har kontakt med andra företagare, skogsföretag och såna här saker så att, bönder, så att man hör ju vilka konsekvenser det blir av det här.

Jessica Hagård:

Ja, och hur känner du kring det?

Kvinna:

Ja, jag undrar när gräshopporna kommer ungefär. Det känns som det bara är en sak efter den andra liksom. Men ja, det är väl inte så mycket vi kan göra åt. Det är bara att se till att lösa det.

Jessica Hagård:

Tror du att Fagerstaborna kommer att respektera det här? Att inte gå ut i skog och mark och plocka svamp och lingon och allt vad man kanske hade velat gjort?

Kvinna:

Jag hoppas verkligen att de gör det. Det var ju samma sak med Covid, att det fanns de som struntade i det och tyckte att det var liksom bara en grej som man kunde skita i. Men det har ju också konsekvenser för andra. Man måste se till att följa restriktionerna för annars blir det mer som blir drabbade. Så det måste man göra. Så jag hoppas verkligen att de gör det.

Jessica Hagård:

Känner du dig informerad om det här och vad som gäller?

Kvinna:

Ja, så mycket som jag behöver, det tycker jag.

Jessica Hagård:

Hur tänker du om framtiden då? Har du hoppet att det ska lösa sig eller hur tänker du? Du sa, gräshopporna nästa. Hur tänker du om framtiden?

Kvinna:

Jo, det är väl klart att de måste få kontroll på det här för annars blir det ju jättestora konsekvenser. Vi ser bara att grisexporten har blivit drabbad. Bara pang på. Det är mycket, bönderna får plöja ner sina, det måste lösas, det går inte annars. Så det finns inga alternativ.

Jessica Hagård:

Du tar ditt ansvar i det här?

Kvinna:

Ja, det gör jag, jag låter bli att gå i skogen.

Jessica Hagård:

Jag lämnar parkeringsplatsen utanför Lidl-butiken och promenerar den lätt sluttande vägen upp mot ingången till kommunhuset. Jag passerar spärrarna utanför receptionen. Sen träffar jag Anna Nilsson, kommunens beredskapssamordnare. Också kommunens arbete påbörjades direkt när det första sjuka vildsvinet konstaterats bära på smittan.

Anna Nilsson:

Det blir väldigt stor påverkan både på kommunala verksamheter, på allmänheten och på näringslivet och föreningar. Så det är ganska stor påverkan. Men jag upplever också att man har en känsla av att det här vill vi lösa tillsammans och att man vill hjälpa till. Och jag kände det när ni kom på Jordbruksverket till kommunen att det är klart, vi hjälper så gott vi kan och vi försöker göra allt vad vi kan och försöka hitta det. Jag kände också med kommunen att det här ska vi lösa. Alla var på. Vi gick upp i stabsläge på fredagen och då har kommunikation jobbat redan en hel dag på torsdagen med informationshantering och såna grejer så att jag tyckte, jag tycker vi har jobbat bra och det är klart att det blir en stor påverkan. Det finns ju smågrejer. Vi har ingen återbruk längre. Vi får åka till andra kommuner. Det är mycket, vi kan inte gå i skog och mark, men man får leva med det. Det är inte första gången vi har restriktioner eller händelser här. Men det är ju en del som har hänt på senare år, bland annat pandemin.

Jessica Hagård:

Men ni har ju också haft en stor skogsbrand här? Har det påverkat er syn på det här med beredskap inom en kommun?

Anna Nilsson:

Både ja och nej. Vi har ju personer kvar i kommunorganisationen som var med under skogsbranden 2014, som jobbade dels i staben i Ramnäs och dels inom kommunen. Men vi har också försökt få ett organisatoriskt lärande på det här. Att veta, vara beredd. Sen ur krisberedskapssynpunkt som är mitt normala arbetsområde, så där varierar ju intresset när det gäller beredskap lite upp och ner, naturligtvis på vad som annars händer i samhället. Men skogsbranden 2014 var definitivt en. En händelse som gjorde att frågorna blev viktigare. Det som jag fått till mig från andra verksamheter, till exempel näringslivschef och så, det är att det kommer mycket frågor. Men det finns en förståelse för att det att det finns frågetecken, att man kan inte få svar på en gång. Man har naturligtvis en oro för sitt levebröd när det gäller näringslivet. Man är orolig för föreningslivet för att, kommer vi att kunna bedriva, kommer vi att tappa medlemmar? Naturligtvis, beroende på hur länge det här pågår. Men man har också, jag får i alla fall den känslan av att man tycker att det här löser vi. Vi fixar det här tillsammans.

Maria Nordström:

Katharina, vad tänker du när du hör det här reportaget?

Katharina Gielen:

Ja, jag känner att jag kastas tillbaka till hur det var där i början. Hur otroligt intensivt arbetet var. Men kanske framför allt också den smått otroliga uppslutningen som fanns till exempel från jägarhåll. Men det var ju även många privatpersoner som hörde av sig och ville hjälpa till. Och inte bara från Fagerstaområdet eller här i Västmanland utan även ifrån andra platser i Sverige. Sen en annan sak som jag tänker mycket på också. Det är det beslut som vi behövde fatta med påverkan på allemansrätten. Det kändes väldigt tufft och det är något som jag hade och har stor respekt för hur det har påverkat människors vardag. Det är första gången vi fattar ett beslut som påverkar så många människor och det här har vi ju hela tiden haft för ögonen och också jobbat för att minska den påverkan.

Maria Nordström:

Anna, vad får du för tankar när du lyssnar på det här reportaget?

Anna Cedervall:

De tankar som går genom mitt huvud, det är ju väldigt liknande tankar givetvis, som Katharina precis har berättat om. Men framför allt är det ju hur snabbt vi kunde få till stånd vår operativa ledningscentral. Ett arbete som vi kunde genomföra tillsammans med kanske framför allt frivilligorganisationer. Fagersta kommun som hjälpt oss och även andra på plats. Men i det stora hela så har vi haft ett enormt stöd från olika kommuner runt omkring som varit drabbade.

Vi har även haft, alltså jägarna har ju varit fantastiska på så många olika sätt. Det här arbetet är inte gjort på en handvändning och de har dag ut och dag in sökt efter kadaver på vår inrådan, vilket har varit helt frivilligt, vilket är, det är fantastiskt hur Sverige kan liksom ansluta sig till en sådan här händelse och ställa upp.

Maria Nordström:

Det här utbrottet väckte också ett stort intresse i medierna där i början. Katharina du är ju presstalesperson i sådana här frågor. Kan du berätta lite mer om det här mediaintresset de första dagarna?

Katharina Gielen:

Ja, det var enormt. Nu var jag ju inte ensam. Vi insåg ganska snabbt att här måste vi vara flera och det var ju tur det. Samtidigt, vi vill ju att media ska höra av sig. Det är positivt för det är ju en viktig kanal för oss att nå ut med nödvändig information.

Men ja, jag och min kollega, Lena Hellqvist Björnerot, vi pratade med media oavbrutet från tidig morgon till sen kväll i flera dagar. Det var väldigt pressat och stressigt och så här i efterhand kan jag säga att de dagarna och första veckorna med

utbrottet är nog de tuffaste i hela mitt yrkesliv har jag konstaterat. Och då har jag varit med om en del. Men absolut, media är viktigt och att det blev ett stort intresse, ja, det är klart att det skulle bli det. Det här var ju ändå en stor händelse.

Maria Nordström:

Nu uppstod ju den här smittan på en relativt begränsad yta, men hur hade det kunnat bli om den hade dykt upp någon annanstans, till exempel där det finns fler tamgrisar? Hade vi tur den här gången?

Anna Cedervall:

Jag skulle inte använda ordet tur. Jag skulle nog inte säga att vi har tur när detta inträffar. Det här är en smittsam djursjukdom som har påverkat väldigt, väldigt många människor. Den har påverkat företag, den har påverkat turismnäringen, allmänheten, enskilda personer, lantbrukare inte minst. Så jag tror inte att vi kan säga att vi har haft tur.

Men om man tittar ur ett smittskyddsperspektiv, och det kan Katharina betydligt bättre än vad jag kan, så skulle man kanske kunna säga att det ändå har varit till viss del begränsat, just för att vildsvinspopulationen eller stammen inte var så stor i detta området och vi hade inte stora besättningar med tamgrisar. Så så sett, men det är väldigt många som har påverkats av det här. Så absolut.

Maria Nordström:

Katharina, vill du lägga till någonting?

Katharina Gielen:

Ja, på frågan om vi hade tur, ja ur bekämpningssynpunkt så hade vi det. Så kan man uttrycka det. Vi upptäckte det i ett tidigt skede i ett område med relativt gles vildsvinsstam och inga stora tamgrisbesättningar. Den motsatta situationen hade ju inneburit många fler svårigheter och utmaningar.

Maria Nordström:

Det är ett tag sedan det här reportaget spelades in. Vad har hänt sedan dess?

Anna Cedervall:

Det har hänt en hel del. Vi har haft väldigt många informationsträffar. Vi uppdaterar och förtydligar på vår webbplats hela tiden. Jag skulle säga att kommunikation, som har varit en av våra inriktningsbeslut att vi ska jobba mycket med information och kommunikation för att nå ut. Att vi lägger otroligt mycket tid på det. Vi har stängslat in kärnområdet för att hålla de vildsvinen på plats som är där inne så att de inte ska rymma ut som man säger och sen har vi kunnat minska zonen. Jag tror att Katharina skulle kunna berätta lite mer om det kanske.

Katharina Gielen:

Ja, om vi ska titta på vad vi har gjort bekämpningsmässigt så ska vi tänka på att vi har alltså sökt igenom hela de här tusen kvadratkilometer. Ja, och kärnområdet har vi ju sökt två gånger och en del andra områden också två gånger. Och det är

naturligtvis medvetet att vi hade det fokuset för att kunna, som sagt minska påverkan så långt det bara är möjligt. Och det var ju också ett skäl till att vi kunde minska ner zonen och släppa på en del restriktioner. Sen har ju den här, bekämpningsmässigt, den här smittskyddsavlivningen tagit vid. Så det är ju någonting som har pågått ett tag och som kommer att fortsätta att pågå.

Maria Nordström.

Ja, för om man bor utanför det här området eller om man inte bor i Västmanland så kanske man tror att, nej men nu är ju allting tillbaka som vanligt, men så är det inte riktigt, eller hur? Vad är vi för läge just nu?

Katharina Gielen:

Nej, det är det ju inte, för vi har ju fortfarande zoner som ligger. Och det är fortfarande restriktioner som gäller. Kärnområdet till exempel, som är instängslat där är ju ligger samma restriktioner kvar. Där får man inte röra sig fritt och så vidare.

Och som jag sa, det som nu pågår är ju den här smittskyddsavlivningen. Alltså att vi ska ta bort alla levande vildsvinen inom det stängslade kärnområdet och i området utanför så minimerar vi stammen.

Anna Cedervall:

Ja, sen kan man väl säga också att samtidigt som vi nu jobbar med de här bekämpningsåtgärderna så behöver vi också titta på vad vi har gjort bra och vad vi kan göra bättre och utveckla framåt så att samtidigt behöver vi också planera för att titta på hur man kan jobba med de frågorna, kanske göra någon form av utvärdering av hela den här händelsen. Och det är ju någonting som ligger i vår beredskap att vi vill kunna utvecklas hela tiden och bli ännu bättre och ännu säkrare såklart.

Maria Nordström

Hur har det varit att fatta de här besluten under smittbekämpningen och allt det andra? Att fatta beslut om restriktioner som har begränsat människors liv ganska mycket och påverkat människorna så pass mycket?

Anna Cedervall:

Men jag tror att jag kan tala både för mig och Katharina att det har ju påverkat oss. För det är inga roliga beslut, men de är nödvändiga och det har vi känt. Men som krisledning, när man ska fatta sådana här beslut så är det väldigt viktigt att vi baserar det på analyser. Vi inhämtar information och vi har ju en grupp i vår krisorganisation. Vi har en analysgrupp som bara jobbar med att göra omfallsplaner, titta på olika scenarior plus att vi har vår smittskyddschef och vår chefsveterinär tillgängliga som en del i vår krisledning som kan förse oss med ja, bra vägar in mot besluten om man säger så och baserar det på mycket fakta. Tillsammans med SVA som vi också har samverkat med i detta. Ja, jag skulle säga

att det har inte varit några alltid lätta beslut utan men vi har baserat dem på väldigt bra underlag.

Katharina Gielen:

Ja, absolut. Jag nämnde ju det innan att jag tycker personligen att det har varit tufft. Det är inte bara det här att man inte kan röra sig fritt och göra som man brukar som privatperson, utan också tänker jag mycket på hur det påverkat företagandet.

Jag tänker på oron som det har skapat hos många för sitt levebröd. Det är också därför som vi tidigt öppnade för att man kunde söka om undantag och att vi gjorde de här individuella bedömningarna. Och sen, efter att vi då efterrelativt kort tid ändå kunde lätta på flera av restriktionerna. Och det är ju för att vi har haft med det hela tiden. Så snart vi bara kan. Vi ska, det ska vara proportionerligt det vi gör. Vi ska inte ha kraftigare åtgärder eller restriktioner än vad situationen kräver.

Maria Nordström:

Om vi tittar lite framåt då, hur ser det ut under våren och den närmsta tiden som kommer nu?

Anna Cedervall:

Nej, men under våren så fortsätter vi vårt det arbetet som vi som pågår nu då och som vi nämnde innan många av de åtgärderna, både det vi har genomfört och ska genomföra såklart.

Katharina Gielen:

Ja, för det är ju så att vi kommer göra nya kadaversök, så jägarna måste ut i skogen igen. Vi behöver detta för att på sikt kunna friförklara oss så behöver vi ha sökt igenom, vi måste vara säkra på och trygga med att vi har hittat alla kadaver och därmed kan eliminera och framför allt provta.

Är det något kadaver som ligger där med som har varit smittat och vi behöver verkligen plocka bort dem. Sen vad det gäller smittskyddsavlivningen; beroende på hur det går nu så behöver ju annars den också fortsätta. Utifrån det målet som jag nämnde då: att helt tömma kärnområdet och minimera runt omkring. Ja, sen kommer vi ju löpande ta ställning till här vilka fler restriktioner vi kan lätta på, så det är ju någonting som ... Och vi kommer att kunna lätta på fler restriktioner. Vi jobbar ju med det just nu och tittar på det.

Maria Nordström:

Det låter ju hoppfullt inför våren ändå.

Anna Cedervall:

Ja, det är hoppfullt. Så länge arbetet löper på och vi inte får någonting, några nya överraskningar, så är vi hoppfulla och ja, fortsätta arbetet helt enkelt. Vi har ju sagt att vi ska friförklara oss och att vi ska eliminera den här smittan helt och det är ju den målsättningen vi har.

Katharina Gielen:

Ja, och vi är på god väg. Så hoppfullt, absolut.

Maria Nordström:

Då ska ni ha ett jättestort tack för att ni ville vara med och prata om afrikansk svinpest idag. I nästa avsnitt ska vi prata lite om olika utmaningar i det här arbetet och framgångsfaktorer. Och så ska vi också titta på sjukdomen i ett lite större perspektiv i Europa och hur det ser ut. Så lyssna gärna då. Tack för att ni var med och på återhörande!